

POSLANEC MUŠÁK KONTRA MINISTR ČATLOŠ

(NA OKRAJ KRITIKY ČINNOSTI MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY)

OLDŘICH PEJS

PEJS O.: MP Mušák versus Minister Čatloš (On the Margins of Criticism of the Ministry of National Defence's Activities). *Vojenská história*, 3, 29, 2025, pp 128-139, Bratislava.

The edited document comprises a three-page complaint dated 18 March 1944 by Dr Štefan Mušák, a member of the Slovak Parliament and its Defence Committee, addressed to the Chairman of Parliament, Dr Martin Sokol, in which he highlights "*certain unhealthy phenomena in our army*", and an eight-page response from the Ministry of National Defence dated 4 April 1944. This reply, initialled by Minister of National Defence General Ferdinand Čatloš and addressed to the Deputy Speaker Dr Karol Mederly, defends against what it describes as "*insinuations by the honourable member of a serious nature*".

Keywords: Štefan Mušák, Ferdinand Čatloš, Slovak Army, 1944.

DOI: <https://doi.org/10.69809/vojhist.2025.29.3.6>

Není tajemstvím, že archivy skrývají četná překvapení. Profesionální historici i amatérští badatelé by mohli vyprávět. Pro některé jde o marginálie, pro mnohé o historické zajímavosti. Patřím v obou případech k těm druhým. I leckterý archivní dokument a jeho mnohdy opomenutelný text vhodně zasazený do dobových reálií může přispět k pochopení zásadních historických událostí. *Vojenská historie* není výjimkou. Pro mě má význam jeden takový dokument, který je archivován ve *Vojenskom historickom archívu* v Bratislavě¹ a ve fotokopii ve *Vojenském ústředním archívu – Vojenském historickém archívu* v Praze.²

Právě dobové reálie počátku roku 1944 odhalují, jak dokument zapadá do radikálně se zhoršující politicko-vojenské situace a mezinárodního postavení ľudáckého Slovenska, spojence nacionálně-socialistického Německa, které v důsledku německých porážek již nemělo žádnou perspektivu. Do řad slovenských politických a vládních kruhů se vkrádala nervozita, objevovaly se náznaky pasivity či alibismu v administrativním aparátu, nevynímaje významnou mocenskou složku – armádu.

Dokument, o němž je řeč, obsahuje třístránkovou stížnost Dr. Štefana Mušáka, poslance slovenského sněmu a člena jeho branného výboru, z 18. března 1944, kterou adresoval předsedovi sněmu Dr. Martinu Sokolovi, v níž upozorňuje na „*isté nezdravé zjavy v našej armáde*“, a osmistránkovou odpověď ministerstva národní obrany ze 4. dubna 1944, parafovanou ministrem národní obrany gen. Ferdinandem Čatlošem, adresovanou předsednictvu slovenského sněmu, konkrétně do rukou jeho podpředsedy Dr. Karola Mederlyho, bránící se „*insinúciám p. poslanca povážlivého rázu*“. Dokument obdržel na vědomí i předseda branného výboru slovenského sněmu Vojtech Horák a rovněž i poslanec Dr. Štefan Mušák, ale také kancelář prezidenta republiky, kde jej evidovalo vojenské oddělení.

Dokument je velmi obsáhlý, kromě opisu stížnosti a odpovědi ministerstva národní obrany, vlastně samotného ministra národní obrany, má ještě další čtyři přílohy, z nichž

¹ Vojenský historický archiv Bratislava, fond Zbierka „53“, šk. č. 146, inv. č. 53/44-104/2.

² Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, fond Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 - 1945, kart. č. 76, Sbírka 53, inv. č. 38/39, MNO č.j. 81174/Dôv.osob.1944. Složka má 71 stran.

jedna obsahuje čtyři sub přílohy, takže není možné se dokumentu věnovat v jeho celistvosti, ale pouze v krátkosti upozornit na vyjádření k některým otázkám vojenského rázu.

Stížnost Dr. Štefana Mušáka

Poslanec Dr. Štefan Mušák sděluje Dr. Martinu Sokolovi, že na posledním zasedání branného výboru upozornil na některé nezdravé poměry ve slovenské armádě a dostalo se mu pádné odpovědi v podobě povolávacího lístku k nástupu do vojenské služby, takže je mu znemožněno na nejbližším zasedání branného výboru položit ministroví národní obrany gen. Ferdinandu Čatlošovi několik otázek. Přesvědčil se tak, že norma, podle které může být za své poslanecké projevy stíhán jen disciplinárně na půdě samotného sněmu, se postupem vojenské správy stává normou papírovou a vojenská správa ji tak může obejít. Požádal Sokola o zproštění funkce člena branného výboru. Zároveň zdůraznil, že z jeho strany nešlo na zasedání branného výboru o projev nedůvěry k Čatlošovi, ale o plnění povinností člena branného výboru, který je národu a státu odpovědný v branných záležitostech, ale není informován „o tom, o čom po bratislavských kaviarniach vrabce čvirikajú,“ např. o dobrovolné evakuaci Bratislavy.

V krátkosti otázky na Čatloše (pořadí stanovené poslancem):

1) Zda je pravda, že *Továrň na dopravné prostriedky* (továrna na letadla) v Trenčianskych Biskupiciach zaměstnává okolo 900 úředníků a dělníků, kteří jsou na placené dovolené, takže nepracují; na čele továrny jsou tři vysocí důstojníci - neinženýři, kteří kromě služebních platů pobírají vysoké ředitelské a podředitelské platy; co tato továrna pro stát dosud užitečného vyprodukovala?

2) Zda bylo a z jakého důvodu provedeno penzionování vysokých důstojníků a provedeno jmenování neúměrně nových vysokých důstojníků?

3) Zda byl a proč penzionován gen. Jurech?

4) Zda slovenské vojsko v SSSR (v Rusku), z něhož padlo do zajetí asi 2500 vojáků, mělo velitele, nebo zda velitel tohoto vojska měl na frontě svou manželku a z fronty odešel, když jeho manželka držela hladovku?

5) Zda jsou ve slovenské armádě důstojníci, např. nynější velitel posádky v Dolnom Kubíne, kteří přes rozkaz nešli na frontu a pokud nešli, zda byli potrestáni a pokud nebyli, zda vojenské trestní zákony platí jen „pre vojakov sedliakov“, nebo i „pánov dôstojníkov“?

6) Zda je ve slovenské armádě generální inspektor vojenských statků, tedy funkce, kterou Praha neznala i při svých více než 100 generálech?

7) Zda chce ministr nařídít svým podřízeným, aby členové branného výboru, kteří se chtějí informovat o branných otázkách, byli na jeho ministerstvu přijímáni mimo pořadí, nebo je nechat čekat v čekárně bezúspěšně i tři hodiny?

8) Jakou funkci má ve slovenské armádě gen. Čunderlík (v stížnosti uveden jako Čunderlich)?

9) Zda ministr ví, že Ústav pro vojenské poškozence vyřizuje záležitosti poškozenců velmi dlouho, „čím na dedinách budí sa nepokoj a neporiadok“?

10) Jaké poslání má podle ministra branný výbor?

Odpověď ministerstva národní obrany, potažmo gen. Ferdinanda Čatloše

Odpověď ministerstva národní obrany, vlastně Čatloše samotného, můžeme považovat za rozhořčenou, podrážděnou, místy ukrivděnou, ve vyznění překvapivě zacházející až do osobní roviny, ačkoliv Čatloš přiznává, že s Dr. Mušákem „nemal doteraz bližšie styky a vzťahy a teda ani nemohlo nastat' vyslovené náhľadové stretnutie.“ Čatloš byl viditelně stížností poslance zaskočen a zamýšlel se nad jeho insinuacemi a nepodloženými invektivami.

vami. Obáva se, že poslanec „je škodlivým nástrojom deštruktivizmu, slovenskej nesnášalivosti a nesváru, ktoré korení z príslušenského diferencIALIZMU. V tom prípade by to bola osudová výstraha pre vážne časy, aké práve prežívame.“ Upozornil, že Dr. Mušák byl povoláním do branného kurzu předurčen k pozitivní a konstruktivní činnosti v národě. „Tejto sa nepriamo vyhýba, ale zato v Brannom výbore a mimo neho márne čas na vyhľadavanie komplikácií, sršiacich negativizmom a vytekajúcich z nezodpovedných rečí a ľudskej zbytočnej zvedavosti. Hľadá, zbiera a registruje údajné a za vlasy pritiahnuté chybičky v aparáte užšom a do istejší miery aj nepríslušnom, ktorý povrchné a nešetrne obviňuje a kritizuje.“ Čatloš neváhal ukázať, že jde o činnost „nepovolaných kontrolórov drobných vecí na spôsob politických komisárov v armáde a ešte k tomu z neprístupnej diaľky a neodborne, tak nastáva v zápätí vzájomná nedôvera a nedostatok potrebnej samostatnosti všetkých činiteľov, ktorých sa táto nemiestna činnosť dotýka.“ Čatloš pripustil, že členové branného výboru mohou být méně informovaní o otázkách týkajících se slovenské brannosti, když ironicky napsal, že ti, kteří přicházejí na krátký čas do Bratislavy, „nemajú čas zachytiť povedačky ulice a kavárni,“ ale výtky na adresu ministerstva národní obrany pro nedostatek informací považoval za křivdu. Poukázal na komplikovanost a složitost rozhodování ministra národní obrany, který musí své záležitosti hlásit nejvyššímu vojenskému veliteli (prezidentovi republiky Jozefu Tisovi – pozn. O. P.), následně je předestřít Nejvyšší radě obrany státu, potom vládě, podstoupit proceduru v rámci meziministerských a sněmovních institucí, kde je musí opakovat a prosazovat, „akoby išlo o sobecké a nie všeužitočné a verejné potreby.“

Čatloš se nejprve vyjádřil k domněnce Dr. Mušáka o jeho povolání do kurzu branné výchovy na podkladě záměrných represálií. Podle Čatloše kurz branné výchovy i výběr velitelů do něho se udál podle dohody velitele branné výchovy a generálního sekretariátu Hlinkovy slovenské ľudové strany (HSĽS) a „teda v intenciách Vodcu národa“ (prezidenta republiky Jozefa Tisa – pozn. O. P.), on sám do něho nezasahoval, ani nevěděl, že tam byl Dr. Mušák vybrán. Čatloš pak velmi stručně odpověděl na podané otázky. V továrně na dopravní prostředky v Trenčianskych Biskupiciach musí ministerstvo národní obrany ponechat příslušnou pravomoc správě podniku, ve které jsou zastoupeny i jiné rezorty a zejména slovenský sněm. Jmenování vysokých důstojníků spadá do pravomoci vlády a prezidenta republiky. Tresty důstojníků jsou vojensko-velitelským tajemstvím. Trestní zákony platí i pro „pánov-důstojníkov“, právě tak pro „vojakov-sedliakov“. V armádním rozkazu Jozefa Tisa jako nejvyššího vojenského velitele z 14. března 1944 se uvádí počet slovenských vojáků, kteří padli do zajetí, za celé východní tažení, nikoliv pouze za dobu velení 1. pěší divize plk. Elemérem Lendvayem, jak by mohlo z otázky Dr. Mušáka vyplývat. Nevyskytl se dosud ze strany důstojníků ani jediný případ neuposlechnutí rozkazu pro odchod do pole, pouze případy časového oddálení tohoto odchodu, takže příslušní jednotlivci byli vzati k odpovědnosti.³ Generál Alexander Čunderlík, ačkoliv je ve výslužbě, byl povolán k další činné službě. Pro zhoršený zdravotní stav je poradcem ministra národní obrany pro mimořádné záležitosti, při kterých se využívá jeho bohatých zkušeností. Generálního inspektora vojenských statků slovenská armáda nemá. Ústav pro válečné poškozence patří do rezortu ministerstva vnitra a rovněž dobrovolná evakuace Bratislavy je věcí tohoto rezortu. Ministr národní obrany není povolán, aby definoval a řešil akademickou otázku poslání branného výboru slovenského sněmu. Zároveň ale neopomenul podtrhnout, že postoj Dr. Mušáka je příznačný pro dnešní poměry v branném výboru, neboť branný výbor „takýmto spôsobmi môže len zdržovať naléhavé normy, budiť vzájomnú nedôveru a podlamovať účinnú a osožitú iniciatívu.“

³ Mělo jít o zdravotní důvody, takže se stali důstojníky neschopnými pro polní službu, což však zapříčinilo jejich přefazení do podřadnějších funkcí (kategorií důstojníků). Mjr. Anton Ciprich jako velitel posádky v Dolnom Kubíne byl právě postižen touto diskvalifikací ve skupině důstojníků generálního štábu, ale pro řádovou službu důstojníka pěchoty byl označen za velmi dobrého.

Pro nás jsou však velmi zajímavé přílohy a informace v nich obsažené, které připravily složky vojenské správy. Musíme zároveň zdůraznit, že některé přílohy byly určeny pouze pro úřední potřebu prezidenta republiky Jozefa Tisa a předsednictva slovenského sněmu (některé podklady byly označeny za přísně důvěrné, s prosbou o jejich vrácení po úředním prostudování, nebo byly vynechány z kopií určených pro předsedu branného výboru Vojtecha Horáka a pro poslance Dr. Štefana Mušáka).

Kurz velitelů asistenčních jednotek

Velitelství branné výchovy (velitel plk. gšt. Viliam Kanák) rozhodlo 11. března 1944 o uspořádání kurzu pro velitele asistenčních jednotek v Liptovskom Svätom Mikuláši ve dnech 22.-29. března 1944. Pod pořadovým číslem 16 byl zapsán: *npor. v zál. Dr. Štefan Mušák, okres Námestovo, DOV* (doplňovacie okresné veliteľstvo – pozn. O. P.) *Ružomberok*. Příslušníci asistenčních jednotek byli vybráni okresními organizacemi HSLŠ v dohodě s okresními veliteli branné výchovy. Jejich seznamy obdrželo velitelství branné výchovy, v seznamu okresního velitelství branné výchovy Námestovo byl pod pořadovým číslem 1 zapsán: *npor. Dr. Mušák Štefan, zást.[upca] veliteľa, DOV Ružomberok, kmeň.[ové] teleso Dol.[ný] Kubín*. V lednu 1944 při referování Tisovi na zasedání předsednictva HSLŠ o asistenčních jednotkách bylo jednáno i o svolání velitelů asistenčních jednotek do kurzu, o čemž byl informován i generální sekretariát HSLŠ. Velitelství branné výchovy nebylo známo, že je Dr. Mušák poslancem a že by poslanci neměli být do kurzu povoláni. Vedle Dr. Mušáka byl povolán i poslanec stot. v zál. Andrej Schlosser ze Zvolena, rovněž člen branného výboru, jehož povolání do kurzu však bylo zrušeno ze zdravotních důvodů. Dr. Mušák do kurzu nastoupil, ale zmínil se stot. gšt. Vladislavovi Kuželovi, přednostovi oddělení stráže obrany státu velitelství branné výchovy, který kurz připravoval, že „*má dojem, že bol povolaný akosi následkom istej debaty v brannom výbore*.“ Při návštěvě Kanáka v kurzu 23. března 1944 mu bylo vysvětleno, že tu není žádná souvislost, což vzal na vědomí. Navíc byl Dr. Mušák na kurzu aktivní a vystoupil i před frekventanty. Čatloš také obdržel 29. března 1944 z kurzu telegram tohoto znění: „*Z príležitosti ukončenia kurzu dávame sa Vám k službe vždy a všade = dôstojníci a j +.*“

Továrň na dopravné prostriedky Trenčianske Biskupice

Nejvyšší slovenští činitelé rozhodli, že vojenské objekty v Trenčianskych Biskupiciach budou využity pro výrobu letadel k vybudování a organizování slovenského vojenského letectva jako prvotřídní vojenské zbraně. Mělo jít o letouny Junkers verze Ju-87 (D-5) a Junkers Ju-188, případně Škoda-Kouba SK-257. Problematicke se podrobně věnovala Zdenka Hešterová (Muráriková), můžeme se proto odvolat na její výzkum.⁴ Nás zajímají informace o vysokých důstojnících - inženýrech, kteří měli pobírat vysoké platy, jak to zmiňuje Dr. Mušák. Šlo v jeho očích o tři vysoké důstojníky. Známe jejich jména: plk. aut. Benedikt Dúbravec, pplk. gšt. v. v. Emil Novotný a pplk. gšt. Koloman Brezány.

Podle názoru ministerstva národní obrany se v továrně objevili slovenští důstojníci, aby posílili slovenský živel a vytlačili česko-německý vliv. Ve slovenské armádě nesloužil důstojník - diplomovaný inženýr v oboru konstruktér letadel.⁵ Na Dúbravce proto padla volba z důvodu, že byl jediným z vyšších důstojníků, který měl předběžné technické

⁴ HEŠTEROVÁ, Zdenka. *Zbrojársky priemysel na strednom Považí v rokoch 1938 – 1945*. Banská Bystrica : Belianum, 2014, s. 139 - 153.

⁵ Na Slovensku pracovali pouze dva civilní inženýři ve výrobě letadel – Ing. Ján Gonda a Ing. Ferdinand Trebichavský.

vzdělání (byl absolventem průmyslové školy strojírenského oboru) a byl po mnoho let ve funkcích, kde si mohl prohloubit své teoretické a technické znalosti (zkušenosti ve výrobě automobilů). Na jeho žádost byl do továrny přidělen Novotný, který absolvoval obchodní školu a byl výkonným letcem. V lednu 1944 byla založena Továrna na dopravní prostředky. Jejím závodním (generálním) ředitelem se stal Dúbravec, obchodní správu a administrativu měli na starosti Novotný a právě nastoupivší Brezány, který dlouhá léta strávil ve funkci přednosta materiálního oddělení ministerstva národní obrany a působil jako vrchní dozorce nad všemi průmyslovými podniky na Slovensku.

Dúbravec jako aktivní důstojník pobíral v armádě služební plat a od továrny měl přiznány cestovní diety, které činily měsíčně maximálně 5000 Ks. Novotný, který byl ve výslužbě, vykonával v továrně funkci administrativního správce a kontrolního orgánu a pobíral plat ve výši 4200 Ks měsíčně, plus cestovní a reprezentační výlohy. Brezány jako aktivní důstojník pobíral v armádě služební plat. Správní rada továrny na zasedání 10. března 1944 však přiznala Dúbravcovi plat 16.000 Ks měsíčně hrubého, Novotnému 10.000 Ks měsíčně hrubého a Brezánymu 16.000 Ks měsíčně hrubého. Ministerstvo národní obrany omluvilo tyto vysoké platy srovnáním s platy německých úředníků, které činily až 20.000 Ks měsíčně, dále poukázalo, že dva důstojníci čekají na penzionování a že o platech rozhoduje správní rada ve vlastní kompetenci. Zapomnělo ale zdůraznit, že správní radu tvoří zástupci ministerstva národní obrany (Malár, Ballay, Dúbravec, univerzitní profesor Dr. Alojz Matura za svaz průmyslu), dále zástupci ministerstva financí, ministerstva hospodářství a slovenského sněmu. Pouze jeden člen správní rady byl Němec, a to plk. Ing. Alpers z německého Reichsluftfahrtministerium v Berlíně.

Povyšování a penzionování vysokých důstojníků

Záležitost povyšování vyšších důstojníků byla v kompetenci vlády a prezidenta republiky, penzionování procházelo schvalováním prezidenta republiky, vlády a Nejvyšší rady obrany státu. Zpráva zmiňuje, že dosud bylo penzionováno přeložením do výslužby 15 vyšších důstojníků, když vojenská správa *„nemohla mať z ich aktívneho pomeru nijaký osoh.“* U dalších důstojníků určených k penzionování za branné pohotovosti státu se čekalo na vydání příslušného zákona.⁶ Ministerstvo národní obrany se bránilo, že nemůže v osobních záležitostech podávat konkrétní informace, neboť jde o velitelské tajemství a nemůže tak ztratit důvěru veřejnosti jejich zveřejněním. O důvodech propuštění důstojníků z činné služby neschopných pro polní službu nebo pro charakterové a jiné chyby byl informován prezident republiky Jozef Tiso jako nejvyšší vojenský velitel, který tyto důvody uznal, a také vláda, která předložila příslušný zákon k projednání slovenskému sněmu. Podle obecné informace bylo povýšeno k 1. lednu 1944 do hodnosti plukovníka 9 důstojníků, do hodnosti podplukovníka 3 důstojníci a do hodnosti majora 18 důstojníků. Čatloš však myšlenku penzionování rozvinul, když připomněl, že jemu jako vojákovi není tím nejhlavnějším, jakou má právní jistotu. *„K úspešnému vedeniu vojny požadujem len od nášho zákonodárstva, aby mi dalo podklad pre praktickú možnosť robiť vo vojsku taký*

⁶ Podle informací Čatloše byla předloha zákona na penzionování důstojníků během branné pohotovosti státu ve slovenském sněmu zdržovaná, že *„narúša právnú istotu a bude mať za následok nechť k vojenskému povolaniu, že bude postihnutým odopretá akákoľvek ochrana a možnosť sa obhájiť a ospravedlniť.“* Čatloš tvrdě zaútočil na práci některých poslanců. *„Exponenti v snemových výboroch zasahujú niekedy do vojensko-odbornej oblasti diletantsky, upierajúc zdravý rozum a rozvažitosť orgánov nato poslaných.“* Zákon byl ve slovenském sněmu nakonec schválen 27. dubna 1944. Slovenský zákonník, roč. 1944, čiastka 12, zákon č. 42 zo dňa 27. apríla 1944 o splnomocnení ministra národnej obrany k prekladaniu dôstojníkov a rotmajstrov z povolania do výslužby (zálohy s odbytným) za brannej pohotovosti štátu, účinnosť odo dňa 13. mája 1944.

poriadok, aký uznám ako najpovolanejší činiteľ podľa najlepšieho vedomia a svedomia za najúčelnejší a najprospešnejší. Či bude dôstojníkov, ktorí hoc i vekove nedosiahli ešte hranicu pre preloženie do výslužby, ale ktorí sú už svojimi činmi, bezcharakterným držaním sa, alebo svojou škodlivou neschopnosťou prezreli na výslužbu, penzionovať prezident Republiky a či MNO (myšlen ministr národní obrany – pozn. O. P.), je vecou po stránke praktickej, vedľajšou. Na tom zásadne netrvám, aby to robil minister NO [národnej obrany]. Ak Snem tu vidí verejno i súkromoprávne prekážky, tak naproti tomu ja, ako vojak namietam však účelnosť vojenskú. Prakticky beztak každý prípad penzionovania z úradnej moci, si dávam schvalovať najvyšším veliteľom (myšlen najvyšší vojenský veliteľ Jozef Tiso – pozn. O. P.), mimo iného už aj preto, lebo u nás bez dodatočných intervencií priamo u p. prezidenta Republiky skoro nič sa neobíde vo verejnosti a vo vojenskom živote. Ale najvyšší veliteľ má iné, výsostné starosti a práva. Prečo ho tu v osobných jednotlivostiach ešte viac zatažovať, a jeho najvyššiu funkciu v štáte neprijemnými konkrétnosťami robiť menej populárnu? MNO (minčen ministr národní obrany – pozn. O. P.) ako hlavný voj.[enský] veliteľ, sa môže skôr exponovať vo svojich veciach nevďačným spôsobom, lebo národu nezáleží toľko na jeho popularite ako na popularite hlavy štátu. Na druhej strane, prečo má byť autorita HVV (myšlen hlavní vojenský veliteľ, tj. Čatloš sám – pozn. O. P.) najmä vo vojne, kde treba často aj bezohľadnej chirurgie, ak sa má telo celku udržať a zachrániť, snižovaná viazaním mu voľných rúk, keď len žiaducna dôvera v jeho osobu i v jeho kromobyčajné postavenie zaručuje fyzický i duševný poriadok vo vojne ťažko zmietanému štátu?“ Čatloš se i vymezil proti poukazování na dřívější poměry v Praze. „Pražské obyčaje nemôžu byť príkladom pre slovenský autoritatívny poriadok, najmä nie vtedy, keď Slovensko prežíva zodpovedné vojnové časy, naproti pohodlným mierovým nezdravo-demokratickým obcovaniam v Prahe, ktorá s tejto stránky to aj dopracovala. Tam sa obávali ľudákov a preto na oko boli k nim podlízaví a ochotní. U nás ide o to, aby počet intervencií p. poslancov a iných verejných činiteľov v prospech jednotlivcov a na úkor celku i nimi vynesených zákonov, sa pevným a neústupným stanoviskom MNO (myšleno ministerstvo národní obrany – pozn. O. P.) znižoval. Preto takéto intervencie nemôžu byť vítané a neposlúžia štátu.“

Otázka některých vyšších důstojníků

Je zajímavé, že v případě gen. Štefana Jurecha nebylo ministerstvo národní obrany tak skoupé na slovo v otázce jeho penzionování a tím v ochraně jeho osobních záležitostí před nezajímavými osobami, resp. nectilo plně uváděné velitelské tajemství. Tvrdilo, že jeho odchod do výslužby je ve stádiu projednávání a čeká se na vydání příslušného zákona, ale zároveň zde ironizovalo, když se odvolalo na stížnost Dr. Mušáka, který uváděl, že má na starosti 60 obcí na Oravě. „Práve v tomto kraji bola internovaná ruská herečka, ktorú si gen. Jurech dal dopraviť na Slovensko. To je jedna z príčin jeho penzionovania. Druhá príčina je zodpovedaná p. poslancom samým v otázke štvrtej, uvedenej v jeho sťažnosti. Generál Jurech je totiž nepriamou príčinou nenormálneho stavu vo velení. Tretia, najzávažnejšia príčina pre preloženie do výslužby je prísne vojenského rázu a nemôže byť sdelená p. poslancovi.“ Ministerstvo národní obrany zde narážalo na prípad herečky Lydie Bovtušenkové,⁷ ďalej na Jurechova vojenskú opatrení na východní frontě ve funkci velitele Rychlé divize, resp.

⁷ Lydia Bovtušenková, herečka a zpěvačka z Dněpropetrovska (ukr. Dnipro), přítelkyně Jurecha, byla internována v pracovním útvaru na stavbě oravské přehradní nádrže v Ústí nad Oravou jako civilní utečenec. Propuštěna byla na zákrok ministra vnitra Alexandra Macha na žádost Slovenského ľudového divadla v Nitře. PEJS, Oldřich. Pracovní útvar pro utečence Ústie nad Oravou (1943 - 1944). In: SOKOLOVIČ, Peter (ed.). *Od Salzburgu do vypuknutia Povstania : Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VIII.* Bratislava : Ústav pamäti národa, 2009, s. 218.

1. pěší divize,⁸ případně na jeho trestní vyšetřování.⁹ Konkrétně. Jurech povolil cestu plk. gšt. Štefanu Tatarkovi, veliteli pěšího pluku 20, na lékařské vyšetření na Slovensko, přestože měl z Bratislavy nařízeno, aby ani nemocné důstojníky neodesílal na Slovensko, ale nechal je léčit v poli, neboť časté změny ve velitelském sboru mají neblahý vliv na morálku mužstva. Podle Čatloše povaha nemoci Tatarky (podezření na žaludeční vřed, které „*podľa zprávy sám a umele vyvolával*“), nebyla akutní a povážlivá, takže se Tatarko mohl po velmi krátkém čase vrátit do pole. Jurech měl Tatarku odeslat na Slovensko právě v době před určeným předáním velení 1. pěší divize, ale sám se hlásil nemocným (havárie letounu a údajná spála - šarlach).¹⁰ „*Vrátiac sa domov, vyzdravel za pár dní!*“ Ministerstvo národní obrany nemělo po ruce schopného velitele pro divizi, tak z Minska určilo „*so súhlasom pána prezidenta*“ plk. gšt. Karola Peknika od 2. pěší divize, ale dočasně (asi na tři týdny) muselo využít služeb „*chronickým ischiaticom trpiaceho*“ plk. del. Eleméra Lendvaye. Ten odletěl z Bratislavy na Krym, ale předtím se stala nemilá věc: „*Jeho manželka sa však nervove zhrútila a našli ju v byte otrávenú /plynom v kúpeľni/. Stalo sa to akonáhle počula, že jej manžel ide do poľa. Podarilo sa ju ešte vzkriesiť a manžel, aby zabránil rodinnej tragédii, prosil, aby ešte z otrávenia dobre nezotavenú ženu mohol si vziať do poľa.*“ Bylo mu povoleno odletět společně, pokud jeho manželka převezme v poli funkci ošetrovatelky. Lendvay však za hrozby sovětského útoku dostal záchvaty své nemoci a stal se nehybným. „*Mal však morálne vydržať – i keď by ho pobyt do príchodu plk. Peknika stál život –, ale odišiel skôr a práve v kritickom čase odovzdal velenie pplk. Perkovi.*“ (pplk. del. Emil Perko, velitel motorizovaného Dělostřeleckého pluku 11 – pozn. O. P.). Chování Lendvaye po částečném uzdravení mělo své důsledky. Byl přeložen z Bratislavy do Topolčan k Dělostřeleckému pluku 1, degradovaný ve funkčním zařazení a ve služebním pořadí a případ byl předán kárnému výboru, což se nakonec týkalo i Jurecha a Tatarky.

Čatloš se opřel i do plk. int. Filipa Cramera, který se stal armádním intendantem. „*Už vtedy som začal strácať potrebnú dôveru k nemu.*“ Nejprve hovořil všeobecně o jeho chybějící zodpovědnosti a svědomitosti, když umožnil hrubou nedbalostí a hrubým porušením platných norem podvodné manipulace a machinace v intendantní službě na škodu vojenského eráru, což se stalo předmětem vojenského trestního šetření. Následně byl ostře konkrétní. „*Plk. Cramera však silne držali a podporovali ako Nemca, nemeckí činitelia.*“ Podle něho Cramer zařídil, aby byl do vojenské činné služby ve slovenské armádě povolán „*istý občan národnosti nemeckej pravdepodobne preto, aby nemusel nastúpiť vojenskú službu u zbraní SS. Tento občan, ktorý bol záložníkom pechoty, teda bez špeciálneho výcviku, bol istotne iba príčinením plk. int. Cramera premiestnený od pechoty k automobilnému vojsku a bol ako majiteľ civ.[ilného] osob.[ného] automobilu aj s vozidlom ako riadič povolany k nastúpeniu činnnej vojenskej služby za brannej pohotovosti štátu ako dobrovolník.*“ Čatloš se rozepisuje, co se dělo dál. Cramer si nechal toto vozidlo přidělit pro vlastní potřebu přednosty intendance a řidiči podepisoval jízdní příkazy, přičemž nešlo o jízdy pro vojenské účely, ale vozidlo

⁸ Jurech zanedbával svoje velitelské povinnosti, nestaral se o výcvik, cestoval po vzdálených týlových jednotkách, bojové jednotky navštěvoval zřídka. MIČIANIK, Pavel. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskému zväzu III. (1941 – 1944) : Rýchla divízia*. Banská Bystrica : DALI-BB, s.r.o., 2009, s. 390.

⁹ Myšleno vyšetřování jeho snahy o přechod Rychlé divize na stranu Sovětů na přelomu let 1942/43. ŠOLC, Jiří. K pokusům o přechod 1. slovenské pěší divize k Rudé armádě v roce 1943. In: *Vojenská história*, 1999, roč. 3, č. 3, s. 43.

¹⁰ Jurech využíval služeb letounu Fieseler Fi-156 Storch nejen ke služebním účelům, ale i k letům za svou přítelkyní. Jeden služební let, který pilotoval rtk. Jozef Holka, skončil 6. září 1943 havárií pro silný vítr, když se letoun stal neovladatelným a zřítíl se na zem z výšky 30 metrů. ŠVANDA, Petr. Důstojník troch armád. In: *Hobby Historie : osobnosti, letectví a vojenská technika 20. století*, 2018, roč. 9, č. 3 (43), s. 41.

se zneužívalo pro nevojenské, soukromé účely (výlety), na nichž se měl podílet i syn Cramera a další civilní osoby. Vozidlo mělo pro jízdy s vojenským účelem přiděleno 500 litrů erárního benzínu a spotřebu nad tento přiděl hradil Cramer z benzínu, který si bez povolení přivlastnil za svého působení v poli v roce 1941 a uložil v proviantním skladu v Bratislavě jako „pre int. plk. Crammera /intendančný benzín“. Ke zneužívání vozidla pro jiné než vojenské účely mělo docházet v době od 27. července 1943 do 16. března 1944 s jízdami v délce cca 4500 km.¹¹ Cramer byl dán do výslužby a podroben trestnímu vyšetřování, ale pro nedostatek důstojníků intendantní a hospodářské správy byl povolán jako důstojník ve výslužbě k činné vojenské službě za branné pohotovosti státu na místo, kde neměl mít přímý rozhodovací vliv na intendantní službu (tj. jako poradce). „*Je teda zrejme, že ľudia druhu, ako je plk. int. Crammer, nemajú čo pohľadávať v slovenskej armáde. Takéto opatrenia voj. [enskej] správy, keby Branný výbor Snemu podrobil kritike a upodozrieval by zbytočne MNO z „neúnosnosti“ zmien, núž tým by neslúžil národu a štátu, ale len hatil prirodzený a potrebný beh vecí.*“¹²

Vojenská propaganda a vojenské zpravodajství

V této záležitosti je znát nefalšované rozhořčení Čatloše nad práci poslanců. Jejich postoj se mu nezamlouval. Na zasedání sněmovního úsporného a kontrolního výboru se ministerstvu národní obrany vytýkalo, že se literárně exponuje a zasahuje tak do civilní propagandy. Nepovolilo se mu financování dokumentární knihy „*Leto na Kryme*“, zároveň se požadovalo rozvázat smlouvu s vydavatelstvím „*Stráž vlasti*“ s tím, aby si ministerstvo časopis vydávalo ve státní knihtiskárně.¹³ Dále se finančně omezila činnost vojenského zpravodajství. „*Čo to všetko znamená v čase, keď peniaze /nie veľké milióny!/ sú len vedľajším prostriedkom pre záchranu hodnôt, ktorých strata nedá sa v budúcnosti vôbec ničím zaplatiť. Šetríme koruny, ale strácame podmienku života, ktorý keď zanikne, našetrené koruny už nebude potrebovať, leda ak na pohreb!*“ Čatloš připomněl, že duch vojska může v dané době a za daných podmínek udržovat jen propaganda a zajišťovat ho může jen zpravodajství. Vojsko se tedy uplatňuje i tam, kde to jinak dělá civilní sektor. „*Ak sa budeme na životné otázky národa a štátu, najmä v terajšom zodpovednom čase dívať s takouto materiálnou povrchnosťou a úzkostlivosťou a omedzovať sa pri ich praktickom riešení takými čiste bezduchými matematickými ohľadmi, tak pre vojsko je to po stránke práce pohodlnejšie. Aspoň sa mu odľahčí v práci, ktorá vyplýva z finančných predpokladov a uvalí sa toto bremeno na iných. Ale kto si berie potom vo svojej zodpovednosti pred národom, dejinami a Bohom fatálne následky nečinnosti na svedomie?*“

O co šlo? Zasedání sněmovního úsporného a kontrolního výboru se konalo 28. března 1944 a v jeho programu se objevily i finanční požadavky zpravodajského oddělení ministerstva národní obrany na měsíc duben 1944. Proti vystoupili poslanec Rudolf Čavojský

¹¹ Šlo o automobil zn. Ford Taunus, civilního evidenčního čísla S-907 a vojenského evidenčního čísla V-20.924.

¹² Cramer odešel z funkce 1. února 1944 a nástupcem v jeho funkci přednosty intendance ministerstva národní obrany se stal pplk. int. Ladislav Kasl z velitelství divizní oblasti 2. Cramerovi však v souvislosti s jeho odchodem do výslužby udělil Jozef Tiso řád *Vojenný víťazný kríž III. triedy*. Nepřekvapí, že po vypuknutí Slovenského národního povstání nová vojenská garnitura zrušila jeho přeložení do výslužby, takže se od 1. září 1944 opětovně stal přednostou intendance ministerstva národní obrany, přičemž jeho zástupcem zůstal Kasl.

¹³ Časopis *Stráž vlasti* vycházel od 13. července 1943 a postupně měl nahradit dosud vycházející vojenské noviny a časopisy. Vydávalo ho vydavatelství *Globus Prešov-Bratislava* a tiskla *Slovenská Grafia*. Časopis vycházel až do 25. srpna 1944. FEDOR, Michal (ed.). *Bibliografia periodik na Slovensku v rokoch 1939 - 1944*. Martin : Matica slovenská, 1969, s. 385-386.

a rovněž vládní rada ministerstva financí Dr. Jozef Hromada a Dr. Chaternuch s tím, že výzvědné zpravodajství není v takovém rozsahu potřebné, neboť Maďarsko z výzvědného zpravodajství odpadlo a že nechápou „*proti komu robí zpravodajské oddelenie MNO-HVV* (ministerstva národni obrany - hlavního vojenského velitelství – pozn. O. P.) *výzvednu činnosť*.“ Čatloš v replice uvedl, že Nejvyšší rada obrany státu schválila ve své schůzi 15. února 1944 pro zpravodajskou činnost celkovou částku 4,800.000 Ks na rok 1944. „*Osoby, ktoré nie sú zainteresované do chodu a úloh voj.[enskej] zpravodajskej služby, nemôžu vedieť, proti komu je nariadené výzvedné zpravodajstvo. Bolo spomenuté, že proti Maďarsku kde prevádzajú kontrolu Nemci, nie je potrebné prevádzať ďalej výzvednú činnosť. Dopytom na kompetentných nemeckých miestach, či má byť ďalej prevádzané výzvedné zpravodajstvo proti Maďarsku, bolo rozhodnuté, že výzvedná činnosť trvá ďalej a že toto treba prevádzať ešte vo zvýšenej miere z toho dôvodu, že v Maďarsku prevádza sa veľká podkopná činnosť proti Nemecku, ktorá taktiež zasahuje proti Nemcom na Slovensku zvlášť v maďarských kruhoch. Výzvedné zpravodajstvo sa prevádza nie len proti národnému Maďarsku, ale i proti Podkarpatskej Rusi, kde rozširuje sa vo veľkom merítke partizánske hnutie, ktorého zásahy smerujú aj na východné Slovensko. Ďalej výzvedné zpravodajstvo sa prevádza v smere sev. vých. GG. (okupovaný Generální Gouvernement – pozn. O. P.), nakoľko sa približuje front. Náklady na výzvedné zpravodajstvo budú tým väčšie, čím bližšie sa front približuje.*“ Čatloš nastínil i nutnosť zvýšených nákladů na obranné zpravodajství, neboť „*je obava, že nepravdivé živly štátu využijú tejto príležitosti (blízkosti fronty – pozn. O. P.) a začnú prevádzať ve väčšom merítke svoju podkopnú činnosť*.“

Pokud se týče vojenské propagandy, Čatloš hájil vydávání časopisu „*Stráž vlasti*“ (22.000 výtisků) a jeho zaslání vojákům do pole (5000 výtisků). Uváděl, že státní knihtiskárna není schopna technicky a personálně zajistit tištění novin v takovém rozsahu a formátu, chybí jí hlubotisk k výrobě obrázkové přílohy a je dvojnásobně dražší proti stávající tiskárně. Tvrdil, že vojáci v poli musejí být zásobeni časopisem, který „*im je duchovne najbližší a ktorý sa zrodil len pre ich potrebu*.“ V případě knihy „*Leto na Kryme*“ poukázal na to, že jde o obrázkové historicko-dokumentární dílo, které „*nemožno ľahkovážne odbaviť činiteľmi, ktorí nemajú vzťah a tým ani porozumenie pre túto knihu*.“ Dodal, že jde o pokračování knihy „*Od Tatier po Kaukaz*“, která se setkala s největším porozuměním i v zahraničí. Zde se odvolal na pochvalný list, který mu zaslal z Itálie vyslanec Karol Sidor a hojně z něho citoval. Sidor mu navíc doporučil vydat i knihu, která by mohla nést název „*Od Vitebska po Neapol*“. Sidor: „*To sú neslýchane priestory, ktoré prebrázdila slovenská armáda, tak mladá a tak mužne svoje úlohy plniaca*.“ Čatloš si tuto myšlenku osvojil a neváhal upozornit, že ministerstvo národní obrany neupustí od vydání knihy „*Leto na Kryme*“, ale naopak míní v nejbližší budoucnosti vydat novou historicko-dokumentární knihu o zajišťovací divizi, o jejím pobytu na Ukrajině, přesunu do Itálie a její činnosti v Itálii. „*Toto napred oznamujeme, aby dodatočne nedošlo na základe neodborných posudkov ku kontroverziám*.“

Závěr

Stížnost poslance Dr. Štefana Mušáka je datována 18. březnem 1944 a je adresována předsedovi slovenského sněmu Dr. Martinu Sokolovi. Zdá se nepochybné, že Dr. Mušák své povolání do kurzu pro velitele asistenčních jednotek (kurzu branné výchovy) skutečně považoval za krok vedoucí k zamezení jeho kritických postojů vůči ministerstvu národní obrany, potažmo osobně vůči Čatlošovi, které však nemusely vždy vycházet z ověřených faktů. Kritika vždy přináší reakci. A ta ze strany Čatloše datovaná 4. dubnem 1944 a adresovaná předsednictvu slovenského sněmu byla ostrá, neměla jen úřední povahu, neboť jí nechyběl i osobní ráz. Pro Čatloše bylo zřejmě důležité, že ji o den později zaevidovalo

vojenské oddělení kanceláře prezidenta republiky a Tiso s ní byl osobně seznámen. Čatloš svým způsobem Dr. Mušáka poučoval a ironizoval. Neváhal poukázat na to, že Dr. Mušák jako člen branného výboru slovenského sněmu, tedy zákonodárce a ještě k tomu právník, který má znát zákony a praxi veřejné správy, nepochybně ví, že na Slovensku je brannost rozprostřena kromě ministerstva národní obrany i na jiné ústřední úřady a instituce. „*Povoláný zákonodárca si je vedomý i z toho plynúcich povinností: rozoznávať príslušnosť toho – ktorého problému. Tu však vidíme pokus o bezohľadné hromadenie údajov na adresu ministra NO, ako by Branný výbor mal na starosti len tento rezort.*“ Čatloš nepochybně neměl zájem poskytovat jiným činitelům, tedy ani poslancům, takové informace z vlastního rezortu, které by mohly ukázat na skutečný stav armády. Pocit nedostatku informací, na který upozorňoval Mušák, odrazil poukazem na ukončení vydávání ministerských týdenních přehledů zpráv o vnitřních a frontových otázkách na branném poli, „*ktoré žiaľbohu pre nedostatok podpory práve snemových výborov muselo zastaviť*“, ale i poukazem na existenci informační kanceláře ministerstva národní obrany. Čatloš byl z práce branného výboru slovenského sněmu viditelně roztrpčen. Některé kroky poslanců ho iritovaly.¹⁴ „*Prečo ho v jeho práci pre štát zbytočne zdržujú a znemožňujú odňatím mu podmienok cieľuprimeraného usilovania? Exponenti v snemových výboroch zasahujú niekedy do vojensko-odbornej oblasti diletantsky, upierajúc zdravý rozum a rozvážitosť orgánov nato poslaných.*“

Čatloš se podle vlastních slov cítil dotčen, že se nejdříve v novinách dočetl¹⁵ a teprve následně byl vyrozuměn o usnesení branného výboru slovenského sněmu, který se shodl na jeho expozé. Výbor 16. února 1944 požadoval ministrovo expozé o brannosti, vojenské situaci a plánu evakuace. Čatloš o den později zaslal písemné vyjádření, že všeobecná vojenská situace se nedotýká věci, které by měl výbor v současnosti řešit a že otázka evakuace je nyní ve stádiu jednání mezi Nejvyšší radou obrany státu, vládou a vojenskými představiteli.¹⁶ Branný výbor však 2. března 1944 setrval na svém původním usnesení, což Čatloš kvalifikoval jako ústavní konflikt, kterému se nevyhýbá, ale ani se mu nechce bezdůvodně podvolit, „*lebo ide o prestíž ministra NO, bez ohľadu na osobu a o to, aby sa nejavil ako hračka rozmaru a násilnej ľubovôle jednotlivcov.*“

Co vlastně Čatloš slovenskému sněmu z vojenského hlediska vzkázal? Že nemá z vlastního slovenského stanoviska k všeobecné vojenské situaci co dodat, neboť slovenské polní jednotky nejsou jí podstatně dotčeny, domácí brannost se mění po stránce výměny ročníků v činné službě, kdy se povolává nástupní ročník 1938 a 1937 (důstojníci 27. března a mužstvo 12. dubna 1944) a propouští se zbytek ročníku 1940 a celý ročník 1941 (do konce března 1944) a jen tak mimochodem uvedl, že na východě státu se vedle toho činí přípravy pro pří-

¹⁴ Činnost branného výboru Národního shromáždění v dobách společného čs. státu se Čatlošovi jevila skoro jako idylická, když zde působil parlamentní referát a jeho referent navštěvoval schůze branného výboru, byl zmocněný za ministra národní obrany přijímat intervence a vyřizovat interpelace, podávat vysvětlení a tlumočit ministrova vyjádření a branný výbor vždy v otázkách branného rázu respektoval požadavky ministerstva národní obrany. Čatloš zmínil, že referentem ministerstva národní obrany u slovenského sněmu je mj. just. JUDr. Barnabáš Šimoni, který je s přízvány referenty ministerstva národní obrany k dispozici brannému výboru. Pro ministra národní obrany tak mají být vyhrazeny pouze otázky závažné a všeobecné, „*najmä preto, že tento vykonáva súčasne aj funkciu hlavného vojenského veliteľa, ktorá ho zamestnáva vo vojne vážnymi problémami a starostami viac, ako rezort svojimi formalitami a pomernými, ale zato rozsiahlymi drobnosťami.*“

¹⁵ „*V blízkom čase má pred branným výborom odzníeť expozé ministra národnej obrany, o ktoré výbor ministra národnej obrany požiadal.*“ Slovák, 1944, roč. 26, č. 40, s. 3, Snem uzákonil významné hospodárske opatrenia.

¹⁶ Čatloš mohl bezprostředně reagovat, neboť na jednání branného výboru 16. února 1944, kde byl vznesen požadavek na jeho expozé, byli přítomni i zástupci ministerstva národní obrany. Jeho tvrzení, že se nejprve z novin dozvěděl o požadavku branného výboru, neobstojí. Noviny tuto zprávu uveřejnily 18. února 1944.

padnou obranu státního území. Zdůraznil, že evakuace je dobrovolnou záležitostí náležející do resortu ministerstva vnitra, takže ministerstvo národní obrany není kompetentní o ní podávat zprávy brannému výboru. Čatloš vlastně navozuje jakousi mírovou idylu. Jak však do tohoto obrázku zapadají jeho slova, že ministr národní obrany „*má plno starostí v danej situácii o holý život vojska a následne aj štátu*“, že postoj vojenské správy „*smeruje na konečné zavedenie poriadku*“ a slova hovořící o epidemických neduzích v armádě, které vyžadují radikální léčení? Můžeme si z celého dokumentu odnést poznatek, že slovenská armáda je dosud spojencem německé armády, ale pouze formálně, pasivně, neboť nebojuje, a nemá se to změnit? Nebo postavení Čatloše jako ministra národní obrany a hlavního vojenského velitele není tak pevné, když se opakovaně odvolává na autoritu nejvyšší – prezidenta republiky Jozefa Tisa jako nejvyššího vojenského velitele, kterému každý svůj krok předkládá k souhlasu? Domnívám se, že z dokumentu vystupuje jako jasné poselství, že Čatloš má od Tisa krytá záda a bere-li na svá bedra řešení nepopulárních otázek (nepříjemných konkrétností), činí tak „*lebo národu nezáleží toľko na jeho popularite ako na popularite hlavy štátu*.“ Přidávám, že Čatlošovi nevyhovoval zájem poslanců o otázku resortu obrany, neboť úkoly ministerstva národní obrany chtěl plnit podle vlastních představ a v podobě, jak se na nich s Tisem domluvil.

Shrnu-li, dokument může napomoci vojenským historikům k osvětlení některých konkrétních otázek, na které narazí při svém výzkumu týkajícího se postavení a situace slovenské armády počátkem roku 1944.

O. PEJS: ABGEORDNETER MUŠÁK VERSUS MINISTER ČATLOŠ (AM RANDE DER KRITIK AN DER TÄTIGKEIT DES MINISTERIUMS FÜR NATIONALE VERTEIDIGUNG)

Das bearbeitete Dokument enthält eine dreiseitige Beschwerde von Dr. Štefan Mušák, Abgeordneter des slowakischen Landtages und Mitglied seines Wehrausschusses, vom 18. März 1944, adressiert an den Landtagspräsidenten Dr. Martin Sokol, in der er auf „*gewisse ungesunde Erscheinungen in unserer Armee*“ hinweist, sowie eine achtseitige Antwort des Ministeriums für nationale Verteidigung vom 4. April 1944, paraphiert vom Minister für nationale Verteidigung, General Ferdinand Čatloš, adressiert an das Präsidium des slowakischen Landtages, konkret an dessen stellvertretenden Präsidenten Dr. Karol Mederly, die sich gegen „*Anschuldigungen des Herrn Abgeordneten von besorgniserregendem Charakter*“ verteidigt. Das Dokument wurde auch dem Vorsitzenden des Wehrausschusses des slowakischen Landtages, Vojtech Horák, dem Abgeordneten Dr. Štefan Mušák sowie der Kanzlei des slowakischen Staatspräsidenten zur Kenntnisnahme übermittelt, wo es von der Militärabteilung registriert wurde. Das Dokument ist sehr umfangreich: Neben der Abschrift der Beschwerde und der Antwort des Ministeriums für nationale Verteidigung – eigentlich des Verteidigungsministers selbst – enthält es noch vier weitere Anlagen, von denen eine wiederum vier Unteranlagen umfasst. Daher ist es nicht möglich, das Dokument in seiner Gesamtheit zu behandeln, sondern es kann lediglich kurz auf die Stellungnahmen zu einigen militärischen Fragen hingewiesen werden.

Seznam použitých pramenů a literatury/List of reference and Literature

Primární zdroje/Primary sources

Archív a archivní prameny/Archives and Archives sources

Vojenský historický archiv Bratislava (VHA Bratislava):

Fond Zbierka „53“.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha (VÚA – VHA Praha):

Sbírka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945.

Dobový tisk/Period print:

Slovák (1944).

Sekundární zdroje/Secondary sources

Monografie a sborníky jako celek/Monographs:

FEDOR, Michal (ed.). *Bibliografia periodik na Slovensku v rokoch 1939 - 1944*. Martin : Matica slovenská, 1969. 550 s.

HEŠTEROVÁ, Zdenka. *Zbrojársky priemysel na strednom Považí v rokoch 1938 – 1945*. Banská Bystrica : Belianum, 2014. 224 s. ISBN 978-80-557-0824-9.

MIČIANIK, Pavel. *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskému zväzu III. (1941 – 1944) : Rýchla divízia*. Banská Bystrica : DALI-BB, s.r.o., 2009. 444 s. ISBN 978-80-89090-64-8.

Studie a články v časopisech a sbornících, kapitoly v kolektivních monografiích/ Articles in Journals, chapters in Monographs:

PEJS, Oldřich. Pracovní útvar pro utečence Ústie nad Oravou (1943 - 1944). In: SOKOLOVIČ, Peter (ed.). *Od Salzburgu do vypuknutia Povstania : Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov VIII*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2009, s. 213-221. ISBN 978-80-89335-21-3.

ŠOLC, Jiří. K pokusům o přechod 1. slovenské pěší divize k Rudé armádě v roce 1943. In: *Vojenská história*, 1999, roč. 3, č. 3, s. 30-54. ISSN 1335-3314.

ŠVANDA, Petr. Důstojník troch armád. In: *Hobby Historie : osobnosti, letectví a vojenská technika 20. století*, 2018, roč. 9, č. 3 (43), s. 34-41. ISSN 1804-2228.

O autorovi/ About the Author

JUDr. Oldřich PEJS

Penzionovaný

e-mail: pejso@post.cz

<https://orcid.org/0000-0002-0567-2311>